

הארץ - ספרים תרבות וספרות 27.5.2026

המשורר יעקב לרנר, העורך אריה לרנר, וסיפורה של

נקמה מאוחרת

מכתבים בארגז שגיליתי לאחר מותה של דודתי סיפרו כיצד ח"נ ביאליק עורך "השילוח" התעלל במשורר היגון יעקב לרנר, וכיצד בנו, עורך מוסף הספרות ב"דבר" אריה לרנר, הגן על כבוד אביו המושפל והתעלל באחרים, אך השאיר אחריו יצירה אחת של רוך ופיוס: תרגומו האלמותי ל"הנסיך הקטן" של סנט-אכזיפרי

איור: ערן וולקובסקי

יזהר באר

בילדותי שמעתי פעם את אבי מספר על עלבון גדול, נושן, שהוא נושא אתו, עלבון אביו. לחתונתה של אחותו חנה עם אחד, אריה לרנר, לא הזמנו הוריו, סבי וסבתי, גם לא אחיה של הכלה, ביניהם הוא עצמו, בגלל שהיו בלתי מיוחסים מספיק לדידה של משפחת החתן. הם היו מגדלי כבשים.

לרנר זה לא זכה, אם כן, מעולם לאהדת אבי, שטען שהוא מרוחק, מנוכר ומתנשא. פעם נסע אבא לבקר אצלם ברובע היהודי בירושלים. היתה זאת נסיעה מטלטלת ומייגעת באוטובוסים, מביתנו, במושב הקטן בגליל, עד לסימטאות העיר העתיקה, שארכה יותר מחצי יום. כשצילצל בדלתם הופיע בעל הבית, ובלי להישיר מבט אל גיסו הבא מרחוק נפנה לאחוריו וקרא בקול "חנה, יש לך אורח"

ונעלם בחשכת חדר העבודה שלו. די היה, אם כן, להעלות את השם של דודי זה בביתנו כדי שאבי יזכהו במטר השמצות ועלבונות. ואת עלבון אביו המשיך אבי לשאת כל ימי חייו.

כתבות קשורות

- [מאיר ויזלטיר נגד "תרבות וספרות": המלחמה והשלום בני ציפר](#)
- [גם אחרי 80 שנה, הנסיך הקטן נשאר אקטואלי יותר מתמיד גבי לוי](#)

אריה לרנר היה עיתונאי, מתרגם ועורך בעיתון "דבר", שבשנות החמישים והשישים של המאה הקודמת היה העיתון הנפוץ בקרב אליטת תנועת העבודה. רבים היו הסיכויים שילד שגדל אז בארץ יקבל לבר המצווה שלו את אחד הספרים שתירגם לרנר מעשר השפות שבהן שלט שליטה מלאה. בספריות היד השנייה עוד אפשר למצוא כמה מהם: "וינסטון צ'רצ'יל מנהיג במערכה פרקי זיכרונות, מסות, מאמרים ונאומים" (הוצאת דבר, 1941), "עבר עבר הווה – פרקי יומן מקוטע" של אז'ן יונסקו (הוצאת שוקן), וגם "הקוסם בנגינות מוצרט" (הוצאת מ. ניומן, 1945), שהילך עלי קסם וקראתי בו אינסוף פעמים בילדותי.

להשלמת הפרנסה כתב לרנר טור בעיתון שנקרא "עולם מוזר" ושעליו חתם בפסבדונים "ארגוס", על שם המפלצת המיתולוגית בת מאה העיניים. לימים הבנתי שזו היתה דרכו לעמעם את הקשר בינו לבין הטור, שהיה נאיבי למדי, מין פינה על נסיכים ומפלצות, מומצאת בחלקה הגדול. היו שם סיפורי חדשות אנקדוטליים, למשל, על לידת עגל עם שני ראשים בקיבוץ בעמק או על איכר במושב שטבע בביב שופכין וניצל על ידי כלבו.

אריה לרנר עם יזהר באר. מתוך האלבום המשפחתי

דודי, שלמד בכיתה אחת עם נתן אלתרמן בגימנסיה הרצליה, הגיע בשיא הקריירה וההשפעה שלו למשרת עורך מוסף "דבר" לספרות ולאמנות, כשמאחוריו נוספת בעורפו ומאיימת מי שתיהפך לאשה החזקה בעיתון, חנה זמר.

הסופר חיים באר (אין בינינו קירבה משפחתית), סיפר שאת שירו הראשון ניסה לפרסם בעיתונות בעת שהיה בן 16. "קרוב לשנתיים הייתי מתדפק בהתמדה על פתחי המערכות של מדורי הספרות וכל רכושי צרור שירים... מזכירותיהם של העורכים ביקשו שאשאיר את 'החומר' לעיון, לא הניחו לי להיכנס אל המקדש פנימה, והבטיחו שאזכה למענה בדואר. וכך היה זמני יוצא לריק יום יום בהמתנה לדואר... ואולם יום אחד, לאחר שכבר נואשתי מלהיעשות משורר ששיריו נדפסים, קיבלתי פתק מ'דבר' שעזרא זוסמן, העורך הספרותי של העיתון, מבקש לראותני... כל שבוע, ביום שישי השכם בבוקר הייתי קם ומרחיק אל דוכן עיתונים שנמכר בו 'דבר', פותח את הגיליון בידיים רוטטות ונוכח כי השיר לא נדפס... בימים לאחר שפקדוני חלומות הזוועה, הייתי חוזר לדפוס ואורב לאריה לרנר, שהיה המשנה לעזרא זוסמן בעריכת המוסף הספרותי."

להשלמת הפרנסה כתב לרנר טור בעיתון שנקרא "עולם מוזר" ושעליו חתם בפסבדונים "ארגוס", על שם המפלצת המיתולוגית בת מאה העיניים. לימים הבנתי שזו היתה דרכו לעמעם את הקשר בינו לבין הטור, שהיה נאיבי למדי, מין פינה על נסיכים ומפלצות, מומצאת בחלקה הגדול

באר תיאר אותו כאיש מסוגר, כמי שנושא על גבו עלבון כבד. "לרנר, היה מופיע במערכת בשעות לא סבירות, חומק פנימה בסנדליו התנ"כיים ובתיק העור הכבד שלו, המלא בקבוקי קוניאק 777 וקונטרסי שירה, שכמעט הכריעוהו ארצה, מביט סביבו בעיני חיה רדופה, סיגריה כבויה בזוויות פיו, ומבלה שעות בדפוס, ליד עגלת העימוד."

באר היה מתחנן לפני לרנר בקשר לשירו, אך לשווא. בתום תשעה חודשים בא אליו ודרש שיחזיר לו את השיר. בספרו "חבלים" (הוצאת עם עובד, 1998) סיפר על הפגישה ביניהם:

"תבוא אלי לדפוס ברביעי בבוקר, כשאני מעמד את העיתון', אמר לרנר והתחמק בפעם המי יודע כמה מלתת תשובה. ביום רביעי, בדפוס, מצאתי אותו, עומד כנוע וממושמע ליד יצחק פורמן, רבן המעמדים של 'דבר'... 'אתה רואה איך אנחנו עובדים?' אמר לרנר, 'קודם כל מעמדים את המאמרים, אחר כך ממלאים את המרתף בסיפור או במסה'. ... עכשיו כמו שאתה רואה נותרים לנו בעמוד חלונות... 'עדיין לא ידעתי למה הוא חותר. 'ואת החלונות החלולים, אני ממלא בשירים.' והמשנה לעורך הצביע על תיק חום, מוכתם בצבעי דפוס ובזיעה, תיק גדוש יריעות שיר, ואמר, 'ועכשיו אני מודד את אורך החלון ואת רוחבו ומחפש בשבילו שיר מתאים.' עמדתי מוכה אלם. 'כשיהיה לי חלון

שיתאים לשיר שלך, הוא יתפרסם. לא שבוע קודם לכן! דמעות ניקוו בעיני. לא הייתי בעיניו אלא חומר מילוי. ואולם לא אמרתי כלום והוספתי לעמוד שם כשוטה."

עיקר תהילתו של דודי באה לו בשל מעשה תרגום אחד שעשה מצרפתית. "הנסיך הקטן" של אנטואן דה סנט-אכזיפרי היה פסגת הישגיו בתרגום לעברית. התרגום, שיצא לראשונה ב-1952 בהוצאת עם עובד, עמד במבחן הזמנים. אף שקמו לו עם הזמן מתרגמים מתחרים, מוציאה "עם עובד" כל שנה את הגירסה הישנה בתרגומו של לרנר.

פעם זכיתי למעין תהילה של רגע בשל דבר מה שאמרתי לדודי באחד מביקוריו הנדירים אצלנו במושב. היה זה באביב 1963 או 1964, ליוויתי אותו אל האחו שבו רעתה סוסתנו השחורה ובנה הסייח, שנולד לא מזמן. חשתי התרגשות ורוממות רוח לצעוד לצידו של המתרגם של "הנסיך הקטן", שבא מהעיר הגדולה לבקר אותנו, מגדלי כבשים פשוטים, ואף נכון הייתי לרגע שבו הוא אולי אף יפנה ויצווה עלי: "צייר לי כבשה!" מתוך אותה התרגשות אמרתי לו משהו שהוכיח בקיאות עדכנית בתוכני טורו "עולם מוזר" שהתפרסם באותו שבוע. על פי נהרת האור שהופיעה על פניו הבנתי שקניתי את עולמו בזה הרגע. האיש הקשה הזה התכופף אלי וחיבק אותי.

אריה לרנר עם אשתו חנה במהלך שירותו בצבא הבריטי

אחרי השירות הצבאי עזבתי את המושב ועליתי לירושלים כדי להישאר בה. למדתי באוניברסיטה, והקמתי בית ומשפחה ולימים הצטרפתי לעולם העיתונות המקומית. אריה לרנר מת במפתיע בשנת 1973 והותיר את דודתי לבדה. חנה לרנר התמחתה בציורי קיר ופסיפסים. ביתה ברובע היהודי בעיר העתיקה היה מין מוזיאון עמוס ברהיטים דמשקאים, שטיחים פרסיים וענתיקות מן המזרח והיתה בו ספרייה שאפשר היה ללכת לאיבוד בה בין סמטאות מדפי העץ הכבדים. חנה האריכה חיים עוד רבע מאה אחרי בעלה. מאחר שבני הזוג היו חשוכי ילדים נהפכתי אל כורחי למעין אפוטרופוס לא רשמי שלה מטעם המשפחה והרביתי לבקרה. אחרי מותה, ולאחר גירושי אף התגוררתי תקופה מסוימת בביתה עם שלושת ילדי הקטנים. בערבים, לאחר שנרדמו על הכרים הצבעוניים הענקיים ששימשו תחליף למיטות, נותר לי זמן לחטט בקופסאות הקרטון עם המכתבים, שמצאתי לצד המיטה הגדולה של דודתי, ובמשך לילות רבים הייתי עסוק בקריאתם ובמיונם. מצאתי בהם, למשל, מכתב ששלחה לאריה לרנר אשה צעירה בשם יעל דיין, שדחקה בו לפרסם שיר בוסר של בן דודה, נער מוכשר, לטעמה, בשם יהונתן גפן. ועוד כהנה וכהנה. אבל יותר מכל משכה את תשומת לבי התכתבות אינטנסיבית שהתנהלה בין יעקב לרנר, אביו של אריה, לבין ח"נ ביאליק.

לרנר, היה מופיע במערכת בשעות לא סבירות, חומק פנימה בסנדליו התנ"כיים ובתיק העור הכבד שלו, המלא בקבוקי קוניאק 777 וקונטרסי שירה, שכמעט הכריעוהו ארצה, מביט סביבו בעיני חייה רדופה, סיגריה כבויה בזוויות פיו, ומבלה שעות בדפוס, ליד עגלת העימוד חיים באר

יעקב לרנר, שנולד בגליציה בשנת 1879, היה בן דורם של זלמן שניאור, יעקב פייכמן ויעקב שטיינברג. לרנר, שניסה לחקות את סגנונו של ביאליק, כתב בחייו כחמישים שירים, שהתאפיינו כולם בקדרות ובדיכאון יוצאי דופן.

משקיפה בחלון... מה אים
התהו ברחבי הבריאה!
מהדלוקה הארץ מתחת,
מהשחורה במרום היריעה!...

(יעקב לרנר, מנגינות התהו, קוסטופול תרס"ו)

כשנולד אריה, בנו, כתב לו אביו שיר ערש קדורני, שהיום אולי היה מצדיק את התערבות שירותי הרווחה:

ישן נא, עולי, קשרי, צחורי, עינך סגר ושקט—

שְׁמַע: שִׁיר חֲדָשׁ לְךָ אֲשִׁירָה, אֲשִׁיר לְךָ בְּלֹאט:
וּנְגִינֹתַי נוֹגְוֹת כָּכָה, קוֹדְרוֹת הֵן כָּל־כָּךְ...!
אִיךָ בְּשִׁמְשׁוֹת טְפוֹת דְּלוּחוֹת דּוֹפְקוֹת כָּל הַיּוֹם.
כְּמִתְלַחֲשִׁים בְּתַרְעֻמוֹת עַל בִּיאַתְךָ קָאן:
"כָּלוּם אֵין בְּלִתּוֹ דִּי עֲלוּבִים?.." הֵס, בְּנִי, וַיִּשֶׁן!
אֲיִשְׁנָךְ בְּנִגְיַנְתִּי חֲדַלְתִּי עַז כָּל־כָּךְ:
אֲבָךְ – וְאַבְכָּה אֶת הַחַיִּים שְׁנִפְחִתִי בָךְ:
מִדִּי דְבָרִי בְּחַיִּיךָ לְבִי הוֹמָה לִּי:
אִם אֶת חַיִּי אֶתָּה יוֹרֵשׁ, אוֹי לְךָ, יוֹרְשִׁי, בְּנִי!

("שיר ערש", תרס"ט)

לרנר, שהיה צעיר מביאליק בכמה שנים ביטא אליו הערצה אינסופית, התבטלות עצמית וחנופה מעוררת מבוכה. אחרי ככלות הכל, הוא היה תלוי לחלוטין ברצונו הטוב. המשורר הלאומי, שערך אז את "השילוח" – כתב עת חודשי למדע, לספרות ולענייני החיים", שייסד אחד העם, החזיק במפתח לרווחתו הנפשית והפיסית של לרנר, אשר שלח אליו מעת לעת שירים שלו והתחנן שיפרסמם.

י"ג אדר, תרס"ט (1909)

לעורך "השלח" מר ח"נ ביאליק!

אדוני,

לפני שבוע שלחתי אליך שיר אחד בשם "הדממה" ועל פי טעות הנחתי על המעטפה את הטופס שלא נגמר ושלא שוכלל כל צרכו. לפיכך אני חוזר ושולח אותו השיר ששכללתיו בשנוי השם "מתהום הנשיה". כמו כן, אני מצרף בזה שיר חדש בשם "חללי החורף". אם ימצא חן בעיניך בכלל ויצלח בשביל "השלח"...

אדוני, זה כשנתיים שאני מטרידך כפעם בפעם בקריאת שירי ובבקשות לענותני. פעמים אחדות זכיתי, אמנם, לתשובותיך, ומהן למדתי הרבה. אולם פעמים רבות כלו עיני מייחל לדבריך – ולשווא. ובכל זאת אני מוסיף להטרידך שוב. ידעתי, כי תחשבני לטרחן ובודאי חוטא אנוכי נגד חוקי הנימוס בזה שאני מלאך בשירים שאולי אין רוחך נוחה מהם. אולם "לא הביישן למד" נאמר, ודבריך, כמו שאשרתי לעיל, תורה הם לי. ולכן סלח לי כגודל חסדך.

אני מבקש לענותני מיד את החלטותיך על שירי אלו; אם אינם ראויים בשביל "השלח", אשלחם למקום אחר ולכן טוב לי לדעת זאת בעוד מועד.

מעריצך יעקב לרנר

לרנר, שהיה צעיר מביאליק בכמה שנים ביטא אליו הערצה אינסופית, התבטלות עצמית וחנופה מעוררת מבוכה. אחרי ככלות הכל, הוא היה תלוי לחלוטין ברצונו הטוב. המשורר הלאומי, שערך אז את "השילוח" – "כתב עת חודשי למדע, לספרות ולענייני החיים", שייסד אחד העם, החזיק במפתח לרווחתו הנפשית והפיסית של לרנר, אשר שלח אליו מעת לעת שירים שלו והתחנן שיפרסמם

ביאליק לא ממהר להשיב לו. וכשהוא עונה הוא תקיף וללא רחמים:

"לרנר, פרזאי אתה יותר מדי בשיריך. סגנון שיריך ותכנם ראויים לפיליטונים בעיתונים יומיים. יש בתוכם גם חרוזים יפים, אבל הם בטלים בין הרפים."
אחר כך, ממשיך נסיך הספרות העברית להתעלל במשורר היגון, וכותב לו שאחרי הכל דווקא פרק ב' בשיר אחר שלו, "מתהום הנשיה", יפה בעיניו, ומוסיף, כמו לזרות עוד מלח על פצעיו:
"ואותו בפני עצמו הייתי יכול לתת ב'השלח', אבל עד החוברת השביעית אין מקום וממילא בקיץ הבא יעבור זמנו."

לרנר מצידו דבק בתקווה קלושה שמתעוררת בו מתשובה אחרת של ביאליק.

לעורך 'השלח' מר ח"נ ביאליק אודסא.

מאושר הייתי היום לקרוא את מכתבך הקדוש לי מאד. מאושר אני כפליים: א. שמכתבך זה בא לידי לאחר כמה יאושים והיה לי א"כ בבחינת סורפרייז יקר ערך. ב. שבדבריך המעטים עודדת אדוני הנישא, את רוח שירתי הנכאה והגדלת את התקווה בלבי. 'העמק והגבר את כח שירתך והיית לברכה'. מה גדולה זכותי לשמוע דברים אלו יוצאים מפוך האלוהי!
"ובבוא הפעם להביע לך את תודתי המרובה אני מצרף בזה גם את בקשתי והיא לעשות את החסד ולהדפיס את שירי 'הראיון'. (כאן מסביר יעקב לרנר לביאליק שכמובן לא בגלל רדיפת הכבוד והשבח חו"ח הוא מבקש זאת) "אלא מפני שבטוח אני כי ע"י הדפסת שירי ב'השלח' יתרומם בודאי רוח שירתי ויתגבר בו הרצון לעבוד ולהשתלם..." (ההדגשה במקור).
בהערצה ובחיבה יעקב לרנר

מצאתי בקופסאות הקרטון אצל דודתי עוד עשרות מכתבי חנופה ותחנונים של לרנר המשורר לביאליק העורך, שלעתים רחוקות, אולי כשנותר לו חלון מיותם בגיליון, מפרסם שיר שלו. פרטקציה היתה מרכיב חיוני במציאות החיים אז, לבטח לא פחות מימינו, והכלי להשיגה היה חנופה. ב"הנסיך הקטן" בתרגומו של הבר, מסביר השועל לנסיך את מושג האילוף. אילוף פירושו לקשור קשרים "אם תאלפני, נהא זקוקים זה לזה. אתה תהיה בשבילי יחיד ומיוחד בעולם כולו", אמר השועל.

בקיץ 1918, בגיל 39, נדבק יעקב לרנר בשפעת ספרדית ומת.

אריה וחנה לרנר (משמאל) בפתיחת תערוכה של חנה בלונדון, שנות ה-60

ברבות השנים, ולמרבה האירוניה, אריה, בנו של יעקב לרנר, מרגע שנהפך לעורך הספרותי של "דבר", טעם בעצמו מן החנופה שהפנה אביו לביאליק ובמנות גדולות. אושיות רוח, מדע ואקדמיה פנו אליו בהתרפסות ובתחנונים, במשאלה שיפרסם משלהם בעיתונו. והוא, בעמדתו של ביאליק, שהתעלל באביו, השאיר אותם על אש קטנה, מצפים לנדיבות רוחו מתוך עמדת העורך הכל יכול.

"לרנר רעי, תנני ואדבר אליך פשוטות ונכוחות...". פונה אליו י"ד אברמסקי, סופר, מתרגם, בלשן, ביבליוגרף ופולמוסן של שנות ה-60, ששלח לו משהו משלו. אברמסקי הכיר את הבטן הרכה של

העורך – עלבון אביו, והוא מנסה לנעוץ בה את חיציו. "תמיד קסמת לי, כל השנים. במה? פניך תפושי גון, לכודי צער. מאז אכירך הבנתי את הסבל והרעב שידע אביך. אותו סבל הלא הוא כתוב על פניך. ויש בך הרצון להנעים וכוונתך לעשות למען אביך ולשמו. אין רבים כמוך שיש בלבם רגש אשמה מבלי להיות אשמים, ורצון לכפר ולעשות מה שלא הספיק אביך לעשות. חי נפשי, לרנר, כנים דברי. יש טוהר במעשיך ובכוונותיך. ותנני לבקש ממך משהו", הוא מוסיף, אך מיד עוצר להסביר שאין לראות בדבריו הקודמים, חנפנות, חס וחלילה.

"אל תחשדני בחנפנות: זאת לא. אני כל ימי תקיף ועז פנים ולכן אני חבוי בצל והולך בצדי דרכים, כי לא החנפתי לאיש בארץ. גם לא לך". אז מגיע מר אברמסקי לעילת מכתבו: "אם כן אבקש ממך, לרנר משהו: יגדל נא חסדך, הכנס כמה רשימות שלי למדור 'בשולי דברים'. עיתון קולט הכל. לא אכיר איש ב'דבר' זולתך. אמרתי: אבקשה נא ממך אתה תגדיל חסדך. אני בירושלים. בתל אביב כבר אין לי אלא מכרים ספורים בלבד. ירושלים כסתני, כולי קבור תחת חומתה. ויש רצון להגביה מעלי את החומה ולצאת לאור. אחרי שראיתיך ב'עטרה' נזכרתי: הכנתי לך מתן קטן: ספר זיכרונותיו ואיגרותיו של הפסל אנטוקולסקי, שתרגמתי לפנים לעברית... לרנר, בוא נכרות ברית רעות. אנא. בחיבה, בחיבוק ובכיבוד."

אין לי ספק כי בעמדת עורך העל, בשיא הקריירה שלו, מצא דודי לבסוף את היכולת והאמצעים לנקום באחרים בגין עלבון אביו. באותו זמן הוא השקיע מאמץ נוסף בהשבת כבודו של האב באמצעות הדפסת ספר שיריו היחיד בעשרות רבות של עותקים. רובם נותרו מיותרים במשך שנים באין דורש על מדפי העץ בבית ברובע היהודי שהותירה דודתי חנה לאחר מותה ואני הייתי ממונה על ההחלטה מה לעשות בהם. ההחלטה היתה פשוטה יחסית מכיוון שתוכם כבר אוכל על ידי עש, ומשנפתחו התפוררו דפיהם והאותיות השחורות התפזרו לכל עבר, כמו דיברו מפי האב:

התמימים! הִדְעוּ מֵה־קְשִׁים

החיים בְּתוֹךְ הַרְקֵבוֹן?

[הארץ - לרנר סיפורה של נקמה מאוחרת](#)